

В. В. Джинджоян,
д. е. н., доцент, професор кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу,
ВНПЗ "Дніпровський гуманітарний університет"
ORCID ID: 0000-0003-0296-4092

DOI: 10.32702/2306-6814.2022.5—6.12

ВПЛИВ ОСВІТНЬОГО ТУРИЗМУ НА РІВЕНЬ ГЛОБАЛЬНОГО ІНДЕКСУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

V. Dzhyndzhoian,
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Tourist and Hotel and Restaurant Business, Dnipro University of the Humanities

THE IMPACT OF EDUCATIONAL TOURISM ON THE LEVEL OF THE GLOBAL COMPETITIVENESS INDEX

В статті досліджено чинники розвитку країн, які знаходяться в прямій залежності від вдосконалення національної системи вищої освіти, що лежать в основі якісного зростання та мають вплив на рівень глобального індексу конкурентоспроможності країн. Виявлено вплив показників освітнього туризму та розвитку галузі освіти на рівень глобального індексу конкурентоспроможності для країн, відносно яких проведено дослідження. На основі глобального звіту про конкурентоспроможність складено загальний рейтинг конкурентоспроможності країн. Погіршення рейтингових позицій Німеччині пов'язано зі зменшенням фінансування на міжнародні освітні програми. Завдяки перерозподілу коштів з бюджету Європейського Союзу місце Польщі в загальному рейтингу покращилось. Проаналізовано динаміку індикаторів розвитку вищої освіти та навчання глобального індексу конкурентоспроможності. Виявлено, що зниження рейтингу індикаторів розвитку галузі освіти України зумовлено погіршенням рівня охоплення вищою освітою, а також доступу до мережі Інтернет в середніх навчальних закладах. Доведено, що найбільше українських студентів отримують освіту у Польщі, а загальна кількість українських студентів у Польщі за останні 10 років зросла у 11 разів. Це зумовлено наступними чинниками: ефективна маркетингова кампанія освіти у Польщі; складна ситуація в Україні; спільні кордони; стимулювання польськими ВНЗ припливу іноземних студентів.

The article examines the factors of development of countries that are directly dependent on the improvement of the national higher education system, which are the basis of qualitative growth and have an impact on the level of the global competitiveness index. The influence of indicators of educational tourism and education development on the level of the global competitiveness index for the countries surveyed is revealed. Based on the Global Competitiveness Report, an overall country competitiveness rating has been compiled. The deterioration of Germany's rating positions is due to a decrease in funding for international educational programs. Due to the redistribution of funds from the European Union budget, Poland's place in the overall ranking has improved. During the analyzed period, Ukraine's place in the group of indicators "Higher Education and Training" has improved, but in comparison with Poland and Germany, Ukraine's rating remains extremely low. The dynamics of indicators of development of higher education and training of the Global Competitiveness Index is analyzed. For European countries such as Poland and Germany, there is a gradual shift in the priorities of local accessibility of specialized training services towards the level of staff training. Moreover, in recent years the following criteria have become the most important for Poland: the quality of

mathematics and science education, the quality of management schools and the level of Internet access in schools. In contrast to European countries, Ukraine is reducing the level of staff training and the quality of management schools. It was revealed that the decrease in the rating of indicators of development of the education sector of Ukraine is due to the deterioration of the level of coverage of higher education, as well as access to the Internet in secondary schools. It is proved that most Ukrainian students study in Poland, and the total number of Ukrainian students in Poland has increased 11 times over the last 10 years. This is due to the following factors: an effective marketing campaign for education in Poland; difficult situation in Ukraine; common borders; stimulating the influx of foreign students by Polish universities.

Ключові слова: індекс конкурентоспроможності, індикатори розвитку, індустрія туризму, інтелектуальний потенціал, освітній туризм.

Key words: competitiveness index, development indicators, tourism industry, intellectual potential, educational tourism.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Інтелектуальний потенціал виступає одним з головних чинників розвитку країн, якій знаходиться в прямій залежності від вдосконалення національної системи вищої освіти, що лежить в основі якісного зростання. Випереджальний розвиток галузей, спрямований на збільшення експортних обсягів наукомісткої продукції можливий за умов підвищеної інноваційної активності, де до системи вищої освіти відведена майже головна роль [1]. Формуванню рівня конкурентоспроможності окремих держав та їх регіонів, певних галузей національного господарства та підприємств, а також інтеграції країн в сучасне світове економічне співтовариство, дозволяє підготовка висококваліфікованих фахівців, які мають можливість отримувати відповідну освіту в будь-якій країні світу завдяки спрямуванню держав на підтримку міжнародної мобільності студентів та відповідно — розвитку освітнього туризму.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Освітній туризм в Україні безперечно є явищем, яке значною мірою впливає на міжнародну конкурентоспроможність. Питанням розвитку освітнього туризму присвятили роботи українські вчені: Войтюк О., Бузько І., Гладченко А., Крупський О., Лапшина І., Назиров К., Прокопенко І., Реутов В., Самойленко А., Слободян О., Стадний Є., Тарасюк Г. У своїх працях вони досліджували фактори, що впливають на вибір української молоді на користь навчання в іноземних закладах освіти та причини збільшення цієї аудиторії. Більшість зарубіжних науковців присвячують роботи питанням розвитку, саме, освітнього туризму: Arici H., Babolian H., Bhuiyan M., Donaldson R., Ohe Y., Porter M., Snyder T. Однак, аналіз інформації щодо розвитку освітнього туризму та рівня залучення іноземних студентів потребує постійного моніторингу для отримання даних про динаміку і стан цього напрямку в індустрії світового туризму та своєчасних коригувань з боку країн щодо підготовки висококваліфікованих фахівців.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є проведення порівняльного аналізу рівня міжнародної конкурентоспроможності України, що формується в галузі освіти під впливом розвитку освітнього туризму.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Державні органи влади в цілому та Державна служба статистики України зокрема публікують досить фрагментарні дані. Згідно статистичного щорічника публікується міграційні процеси в цілому. Та освітній туризм як окреме явище не фіксується. Також, проведення порівняльного аналізу рівня міжнародної конкурентоспроможності [4] України, що формуються в галузі освіти ускладнюється відсутністю достовірної інформації щодо сукупної кількості населення. Перепис населення не проводився майже 30 років, тому невідомо скільки громадян фактично проживає в Україні. В результаті активного руху населення значна кількість громадян України проживає за кордоном, проте не відмовляється від Українського громадянства тримаючи при собі паспорт. В результаті виникає ситуація, коли за державними статистичними даними кількість українського населення тримається на відмітці 41,5 млн чоловік, разом з цим кожен рік Польща видає від треста тисяч дозволів на роботу для українців. А якщо звернути увагу, що така тенденція тримається майже десять років, то стає зовсім незрозуміло наскільки зменшилось населення України. В таких умовах для проведення порівняльного аналізу рівня міжнародної конкурентоспроможності України, що формуються в галузі освіти нами було застосовано методологію Міжнародного Економічного Форуму. Для більш точного та змістовного бачення ситуації з освітнім туризмом, для порівняння було обрано такі країни конкуренти як Німеччина та Польща. Саме ті країни до яких більше останніх українські студенти від'їжджають з метою отримання освіти [2].

Німеччина являє собою представника країн з розвиненою системою освіти, куди їдуть студенти з пере-

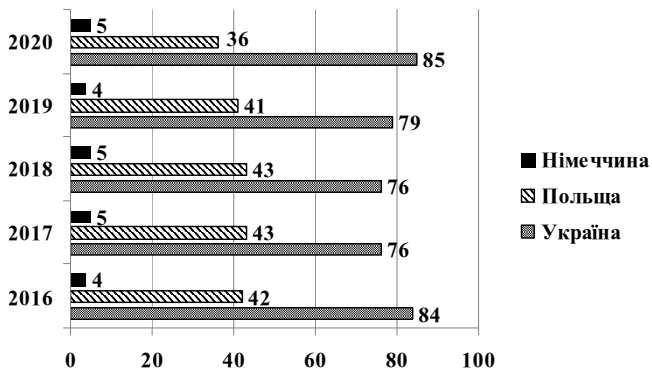

Рис. 1. Динаміка рейтингів Німеччини, Польщі та України у Глобальному звіті про конкурентоспроможність МЄФ у 2016–2020 рр.

Джерело: [16; 17].

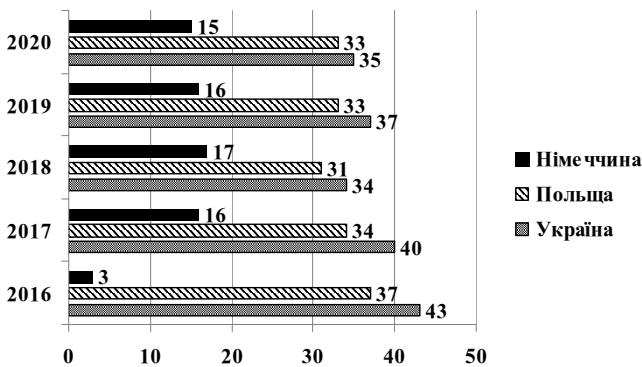

Рис. 2. Рейтинги Німеччини, Польщі та України у Глобальному звіті про конкурентоспроможність у 2016–2020 рр. (за групою показників "Вища освіта та навчання")

Джерело: [16; 17].

хідних та пострадянських систем освіти, і з яких студенти виїжджають в інші країни з розвинутою системою освіти. Польща представляє країни з перехідною системою освіти, які роблять активні спроби, щодо залучення студентів з інших країн та студенти, з яких їдуть до країн з розвинутою системою освіти. Україна представляє пострадянські країни з сильною системою освіти, яка поки ще не зарекомендувала себе у світі, та які роблять недостатньо активні спроби, щодо залучення іноземних студентів та студенти, з яких їдуть у країни з перехідною та розвинутою системою освіти [3].

Таблиця 1. Динаміка індикаторів розвитку вищої освіти та навчання Глобального індексу конкурентоспроможності Німеччини у 2015–2020 рр.

Показники	Ранг за навчальними роками				
	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020
Загальний показник	3	16	17	16	15
Рівень охоплення середньою освітою, %	24	29	27	33	36
Рівень охоплення вищою освітою, %	н/а	37	38	35	32
Якість системи освіти	14	12	10	13	9
Якість математичної та природничо-наукової освіти	21	20	16	17	15
Якість шкіл управління	27	29	25	23	23
Доступ до мережі Інтернет в школах	42	43	39	37	31
Місцева доступність спеціалізованих навчальних послуг	2	3	5	13	17
Ступінь підготовки персоналу	10	13	13	12	6

Джерело: [16].

темою освіти, які роблять активні спроби, щодо залучення студентів з інших країн та студенти, з яких їдуть до країн з розвинутою системою освіти. Україна представляє пострадянські країни з сильною системою освіти, яка поки ще не зарекомендувала себе у світі, та які роблять недостатньо активні спроби, щодо залучення іноземних студентів та студенти, з яких їдуть у країни з перехідною та розвинутою системою освіти [3].

Для аналізу рівня конкурентоспроможності Німеччини, Польщі та України та впливу на нього показників освітнього туризму та розвитку галузі освіти, скористаємось даними Глобального звіту про конкурентоспроможність. На рисунку 1 наведено загальний рейтинг конкурентоспроможності цих країн.

Як бачимо, загальний рейтинг Німеччини знизився у 2017 та у 2020 рр., зріс лише у 2019 р., а у 2018 р. залишився незмінним. Щодо Польщі, то її загальні рейтинги зросли у 2019–2020 рр., у 2017 р. знизився, а у 2018 р. залишився незмінним порівняно з попереднім періодом. Загальний рейтинг глобальної конкурентоспроможності України виріс лише у 2017 р., а у всі інші роки він знижувався.

Наступним показником рівня міжнародної конкурентоспроможності України, що формуються в галузі освіти, став рейтинг розвитку вищої освіти та навчання, що в аналізованих країнах мали наступний вигляд (рис. 2).

Як свідчать дані рисунку рейтинги Німеччини за показниками розвитку галузі освіти за аналізований період значно погіршилися. Це, в першу чергу пов'язано розподілом фінансування на міжнародні освітні програми. Фінансування таких програм здійснюється з бюджету Європейського Союзу. Протягом аналізованого періоду в Німеччині фінансування таких програм зменшилось. Що стосується Польщі, то за аналізований період її місце в рейтингу тільки покращилось, також завдяки перерозподілу коштів з Європейського Союзу. Окремо слід виділити ситуацію в Україні. Протягом аналізованого періоду місце за групою показників "Вища освіта та навчання" тільки покращилося. Однак, у порівнянні з Польщею та Німеччиною рейтинг України залишається вкрай низьким. Далі проаналізуємо окремі показники розвитку вищої освіти та навчання аналізованих країн [17]. Динаміка індикаторів розвитку вищої освіти та навчання Глобального індексу конкурентоспроможності Німеччини у 2015–2020 рр. представлено в табл. 1.

Як бачимо, у 2015–2016 рр. найвищий ранг присвоєно такому індикатору, як місцева доступність спеціалізованих навчальних послуг, а у 2019–2020 рр. — ступеню підготовки персоналу. При цьому рівень охоплення середньою освітою був високим, проте зменшився у 2016 р., і у 2018 р. Протягом аналізованого періоду динаміка індикаторів розвитку вищої освіти та навчання Глобального індексу конкурентоспроможності Німеччини виявилися неоднозначними, разом з цим досить високими. Наступною країною для аналізу індикаторів розвитку вищої освіти стала Польща. Показники динаміки індикаторів розвитку вищої освіти та навчання Глобального індексу конкурентоспроможності Польщі у 2015–2020 рр. представлено у табл. 2.

Як свідчить матеріал, якість системи освіти Польщі мала найвище значення у 2015р., якість математичної та природничо-наукової освіти мала найбільше значення у 2020 р., якість шкіл управління — у 2020 р. Рівень доступу до мережі Інтернет у школах був найвищим у 2015 р., місцева доступність спеціалізованих навчальних послуг — у 2014р., а ступінь підготовки персоналу — у 2016 р. Загалом динаміка за аналізований період є позитивною. Наступною країною для аналізу індикаторів розвитку вищої освіти стала Україна. Показники динаміки індикаторів розвитку вищої освіти та навчання Глобального індексу конкурентоспроможності України у 2015—2020 рр. представлено у табл. 3.

Якість системи освіти України мала найвище значення у 2019 р., якість математичної та природничо-наукової освіти — у 2020 р., якість шкіл управління — у 2015 р. Рівень доступу до мережі Інтернет у школах був найвищим у 2019 р., місцева доступність спеціалізованих навчальних послуг — у 2019 р., а ступінь підготовки персоналу — у 2018 р. Зниження рейтингу індикаторів розвитку галузі освіти України у 2020 р. було зумовлено погіршенням рівня охоплення вищою освітою, а також доступу до мережі Інтернет в школах. Варто зазначити, що у 2020 р. за рівнем охоплення середньою освітою лідируючі позиції зайняла Польща, а найнижчі — Україна. За рівнем охоплення вищою освітою лідером стала Україна, а аутсайдером — Польща.

ВИСНОВКИ

Отже, на основі порівняльного аналізу рівня міжнародної конкурентоспроможності України, що формуються в галузі освіти можна зробити висновки про наступне: якість системи освіти була найвищою в Німеччині, а найнижча — в Україні; якість математичної та природничо-наукової освіти була найбільшою у Німеччині, а найнижчою — в Польщі; якість шкіл управління найвища в Німеччині, а найнижча — в Україні; найбільший рівень доступу мережі Інтернет в школах, місцева доступність спеціалізованих навчальних послуг та ступінь підготовки персоналу — в Німеччині, а найнижчий — в Україні. Таким чином, в усіх цих показниках лідируючі позиції зайняла Німеччина, а Україна визнана аутсайдером практично з усіх позицій. Також зазначимо, що найбільше українських студентів отримують освіту у Польщі, а загальна кількість українських студентів у Польщі за останні 10 років зросла у 11 разів. Це зумовлено наступними чинниками: ефективна маркетингова кампанія освіти у Польщі (Інтернет, ЗМІ, транспорт, освітні виставки та ін.); складна ситуація в Україні; спільні кордони; стимулювання польськими ВНЗ припливу іноземних студентів (за прогнозами, у Польщі до 2028 року буде близько 100 тис. іноземних студентів) оскільки фахівці прогнозують зменшення кількості польських студентів, обумовлене демографічними чинниками.

Література:

1. Бузько І.Р., Бабаєвська В.Л. Розвиток ринку освітніх послуг в Україні в умовах глобалізації освітнього простору. Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. 2020. №84. С. 108—114.

Таблиця 2. Динаміка індикаторів розвитку вищої освіти та навчання Глобального індексу конкурентоспроможності Польщі у 2015—2020 рр.

Показники	Ранг за навчальними роками				
	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020
Загальний показник	37	34	31	37	40
Рівень охоплення середньою освітою, %	37	34	31	37	40
Рівень охоплення вищою освітою, %	48	45	45	22	24
Якість системи освіти	19	23	22	25	33
Якість математичної та природничо-наукової освіти	87	79	73	78	72
Якість шкіл управління	69	50	51	58	49
Доступ до мережі Інтернет в школах	89	84	75	70	71
Місцева доступність спеціалізованих навчальних послуг	55	50	46	49	49
Ступінь підготовки персоналу	33	31	32	38	40

Джерело: [16].

Таблиця 3. Динаміка індикаторів розвитку вищої освіти та навчання Глобального індексу конкурентоспроможності України у 2015—2020 рр.

Показники	Ранг за навчальними роками				
	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020
Загальний показник	43	40	34	33	43
Рівень охоплення середньою освітою, %	54	41	39	53	54
Рівень охоплення вищою освітою, %	10	13	14	11	10
Якість системи освіти	79	72	54	56	79
Якість математичної та природничо-наукової освіти	28	30	38	27	28
Якість шкіл управління	115	88	87	93	115
Доступ до мережі Інтернет в школах	70	67	44	35	70
Місцева доступність спеціалізованих навчальних послуг	92	84	78	77	92
Ступінь підготовки персоналу	103	92	74	94	103

Джерело: [16].

2. Джинджоян В.В. Базисні детермінанти розвитку туристичних підприємств на основі їх соціальної діяльності: монографія. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2020. 248 с.

3. Джинджоян В.В. Детермінанти функціонування туристичних підприємств на основі розвитку їх соціальної діяльності: монографія. Рівне: Волинські обереги, 2020. — 264 с.

4. Джинджоян В.В. Реалізація туристичних програм в сфері освіти, медицини, природоохорони. Економіка і держава. 2020. № 1. С. 50—53.

5. Назиров К.З. Сучасні фактори конкурентоспроможності національної економіки. Вісник Національного університету Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Серія: Економічна теорія та право. 2020. № 3. С. 159—171.

6. Прокопенко І.Ф., Мельникова О.В. Вища освіта як чинник економічного зростання України: сучасний

стан та перспективи розвитку. Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. Серія "Економіка". 2020. № 17. С. 5—14.

7. Реутов В.Є. Міжнародна конкурентоспроможність регіону: сутність, методи оцінювання. Економіка та держава. 2018. № 4. С. 52—54.

8. Слободян О., Стадний Є. Українські студенти за кордоном: скільки та чому. URL: <https://cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-tachomu#description>. (дата звернення: 21.09.2021)

9. Торьяник В.М., Джинджоян В.В., Піхун Н.А. Реклама та PR у сфері туризму: підручник Д.: ДГУ, 2018. 320 с.

10. Arici H., Erturk M. and Orcan O. (2014), "A Study on Educational Tourism: Impacts of Foreign Students on The Perception of Local Turkish Students: Evidence From Northern Cyprus", *Journal of Gastronomy and Studies*, vol. 2 (1), pp. 3—12.

11. Babolian H. (2016), "Residents' perception of educational tourism in Jakarta", *Indonesia. Journal of Environmental Management and Tourism*, vol. 7 (02 (14)), pp. 295—305.

12. Bhuiyan M., Islam R., Siwar C. and Ismail S. (2010), "Educational tourism and forest conservation: Diversification for child education", *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, vol 7, pp. 19—23.

13. Donaldson R. and Gatsinzi J. (2019), "Foreign students as tourists: Educational tourism, a market segment with potential", *Africa insight*, vol. 35 (3), pp. 19—24.

14. Schwab K. (2019), "The microeconomic foundations of prosperity: findings from the business competitiveness index. Insight Report, The Global Competitiveness Report 2019", *World Economic Forum*, Geneva, Switzerland.

15. Snyder T., de Brey C. and Dillow S. (2020), "Digest of Education Statistics 2020, NCES 2017-094", *National Center for Education Statistics*, Washington, DC, USA.

16. World Economic Forum, Annual Report 2020—2021, URL: <https://www3.weforum.org/docs> (дата звернення: 17.11.2021).

17. World Bank Open Data, "Education Statistics", URL: <https://databank.worldbank.org/source/education-statistics-%5e-all-indicators> (дата звернення: 05.01.2022).

18. World Tourism Organization, International Tourism Highlights, 2020 Edition, URL: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284422456> (дата звернення: 05.03.2021).

References:

1. Buz'ko, I. and Babaievs'ka, V. (2020), "Development of the market of educational services in Ukraine in the conditions of globalization of educational space", *Naukovi pratsi DonNTU. Serii: ekonomichna*, vol. 84, pp. 108—114.

2. Dzhyndzhoian, V. (2020), *Bazysni determinanty rozvytku turystychnykh pidpriemstv na osnovi ikh sotsial'noi diial'nosti* [Basic determinants of development of tourist enterprises on the basis of their social activity], *Classical Private University, Zaporizhzhia, Ukraine*.

3. Dzhyndzhoian, V. (2020), *Determinanty funktsionuvannia turystychnykh pidpriemstv na osnovi rozvytku ikh sotsial'noi diial'nosti* [Determinants of the functioning

of tourism enterprises based on the development of their social activities], *Volyn. Charms, Rivne, Ukraine*.

4. Dzhyndzhoian, V. (2020), "Implementation of tourism programs in the field of education, medicine, nature protection", *Ekonomika ta derzhava*, vol 1, pp. 50—53.

5. Nazarov, K. (2020), "Modern factors of competitiveness of the national economy", *Visnyk Natsional'noho universytetu Yurydychna akademiia Ukrainy im. Yaroslava Mudroho. Serii: Ekonomichna teoriia ta pravo*, vol. 3, pp. 159—171.

6. Prokopenko, I. and Mel'nykova, O. (2020), "Higher education as a factor of economic growth of Ukraine: current state and prospects of development", *Zbirnyk naukovykh prats' KhNPU im. H.S. Skovorody. Serii: Ekonomika*, vol. 17, pp. 5—14.

7. Reutov, V. (2018), "International competitiveness of the region: essence, evaluation methods", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 4, pp. 52—54.

8. Slobodyan, O. and Stadny, E. "Ukrainian students abroad: how many and why", available at: <https://cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-tachomu#description>. (Accessed 21 Sep 2021).

9. Toryanik, V. Dzhyndzhoian, V. And Pihun, N. (2018), *Reklama ta PR u sferi turyzmu* [Advertising and PR in the field of tourism], *Dnipro University of the Humanities, Dnipro, Ukraine*.

10. Arici, H. Erturk, M. and Orcan, O. (2014), "A Study on Educational Tourism: Impacts of Foreign Students on The Perception of Local Turkish Students: Evidence From Northern Cyprus", *Journal of Gastronomy and Studies*, vol. 2 (1), pp. 3—12.

11. Babolian, H. (2016), "Residents' perception of educational tourism in Jakarta", *Indonesia, Journal of Environmental Management and Tourism*, vol. 7 (02 (14)), pp. 295—305.

12. Bhuiyan, M. Islam, R. Siwar, C. and Ismail, S. (2010), "Educational tourism and forest conservation: Diversification for child education", *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, vol 7, pp. 19—23.

13. Donaldson, R. and Gatsinzi, J. (2019), "Foreign students as tourists: Educational tourism, a market segment with potential", *Africa insight*, vol. 35 (3), pp. 19—24.

14. Schwab, K. (2019), "The microeconomic foundations of prosperity: findings from the business competitiveness index. Insight Report, The Global Competitiveness Report 2019", *World Economic Forum*, Geneva, Switzerland.

15. Snyder, T. de Brey, C. and Dillow, S. (2020), "Digest of Education Statistics 2020", *National Center for Education Statistics*, Washington, DC, USA.

16. World Economic Forum (2021), "Annual Report 2020—2021", available at: <https://www3.weforum.org/docs> (Accessed 17 Nov 2021).

17. World Bank Open Data, (2021) "Education Statistics", available at: <https://databank.worldbank.org/source/education-statistics-%5e-all-indicators> (Accessed 05 Jan 2022).

18. World Tourism Organization (2020), "International Tourism Highlights", available at: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284422456> (Accessed 05 May 2021).

Стаття надійшла до редакції 27.02.2022 р.